

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ
ԱՐԵՎԵԼԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՖԱԿՈՒԼՏԵՏ

ԱՐԵՎԵԼԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

*Նվիրվում է ԵՊՀ արևելագիտության ֆակուլտետի
հիմնադրման 50-ամյակին*

№ 15

ԵՐԵՎԱՆ
ԵՊՀ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆ
2019

ЕРЕВАНСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ВОСТОКОВЕДЕНИЯ

ВОПРОСЫ ВОСТОКОВЕДЕНИЯ

*Посвящается 50-летию основания факультета востоковедения
ЕГУ*

№ 15

Ереван
Издательство ЕГУ
2019

YEREVAN STATE UNIVERSITY
FACULTY OF ORIENTAL STUDIES

JOURNAL OF ORIENTAL STUDIES

*Dedicated to the 50th anniversary of the foundation of the faculty
of Oriental Studies of YSU*

№ 15

YEREVAN
YSU PRESS
2019

**Հրատարակվում է Երևանի պետական համալսարանի
արևելագիտության ֆակուլտետի
գիտական խորհրդի որոշմամբ**

Խմբագրական խորհուրդ՝

Մելքոնյան Ռուբեն բ.գ.թ., պրոֆեսոր (խմբագիր)

Մելիքյան Գուրգեն բ.գ.թ., պրոֆեսոր

Խառատյան Ալբերտ պ.գ.դ., պրոֆեսոր, ՀՀ ԳԱԱ թղթակից-անդամ

Սաֆրաստյան Ռուբեն պ.գ.դ., պրոֆեսոր, ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս

Հովհաննիսյան Լավրենտի բ.գ.դ., պրոֆեսոր, ՀՀ ԳԱԱ թղթ.-անդամ

Հովհաննիսյան Դավիթ բ.գ.թ., պրոֆեսոր

Սաֆարյան Ալեքսանդր պ.գ.թ., պրոֆեսոր

Ոսկանյան Վարդան բ.գ.թ., դոցենտ

Քոչարյան Հայկ պ.գ.թ., դոցենտ

Սարգսյան Լևոն պ.գ.դ., պրոֆեսոր

Կարապետյան Ռուբեն պ.գ.դ.

Տեր-Սաթևոսյան Վահրամ պ.գ.դ.

Գրեկյան Երվանդ պ.գ.դ.

Րեպենկովա Մարիա բ.գ.դ., պրոֆեսոր (Ռուսաստան)

Կուզնեցով Վասիլի պ.գ.թ., դոցենտ (Ռուսաստան)

Էքմեքչյան Լեոնա PhD (ԱՄՆ)

Իլյա Յակուբովիչ բ.գ.դ., պրոֆեսոր (Գերմանիա)

Ահմադջան Ղուրոնբեկով բ.գ.դ., պրոֆեսոր (Ուզբեկստան)

CONTENT

Davit Hovhannisyan

THE RESULTS OF WWI AND THE LOGIC OF CURRENT
DEVELOPMENTS IN THE MIDDLE EAST 8-13

Sarah Irving

EXCAVATING THE SUBALTERN: STUDYING THE LIVES
OF PALESTINIAN PEASANT WOMEN PRE-WWI 14-26

Mariam Elmasyan

IBN AL-MUQAFĀ‘A’S SYSTEM OF ETHICS ON THE BASIS
OF AL-ADAB AL-SAGHIR AND AL-ADAB AL-KABIR 27-34

Hayk Kocharyan

ISLAMIC PROTECTION CONTRACTS SYSTEM AND
THE ARMENIANS IN EARLY UMMAH 35-42

Alice Eloyan

THE STRUCTURAL CLASSIFICATION OF THE Khabars
OF “ANSĀB AL-ASHRĀB” 43-50

Sona Tonikyan

ON THE PROBLEM OF ORGAN TRANSPLANTATION
IN ISLAM ACCORDING TO YUSUF AL-QARADAWĪ’S
FATWAS 51-56

Shushan Kyureghyan

“THE DEVIL’S DECEPTIONS IN THE RELEVANCE OF
READING THE QURAN ACCORDING TO ‘IBN AL-JAWZĪ’S
“TALBĪS IBLĪS” 57-63

Svante Lundgren

THE ASSYRIAN LOBBYING AT THE PARIS PEACE
CONFERENCE – MYTHS AND REALITY 64-69

Lilit Safrastyan
BETWEEN TWO WORLDS:
THE READING OF THE EXILE EXPERIENCE OF
IRANIAN WRITER GOLI TARAGHI70-80

Noonik Darbinian
IRANIAN POST-MODERNISM: THE SAQQA-KHANEH
ART MOVEMENT 81-89

Gohar Iskandaryan
THE UNITED STATES-IRAN POLICY DYNAMICS
IN 1993-2016.....90-111

Tereza Amryan
THE IDEA OF SECRET MYSTICAL KNOWLEDGE
IN YEZIDI RELIGIOUS HYMNS.....112-121

Nshan Thomas Kesecker
THE HISTORICAL GILGAMESH AND KINGSHIP
IN THIRD-MILLENNIUM MESOPOTAMIA.....122-129

Gevorg Sahakyan
“VICTORY HAS A THOUSAND FATHERS, BUT DEFEAT IS AN
ORPHAN”: WHO IS TO BE BLAMED FOR TURKS’
DISINTEGRATION IN GERMANY?.....130-140

BOOK REVIEW

Alexander Safaryan, Naira Poghosyan
Safrastyan R., Melkonyan R., Ter-Matevosyan V., Dumanyan A.,
Chakryan H., Geghamyan V., Hovhannisyan A., History of the
Republic of Turkey, Yerevan, 2018, 364 p.141-144

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Դավիթ Հովհաննիսյան

ԱՌԱՋԻՆ ԱՇԽԱՐՀԱՄԱՐՏԻ ՀԵՏԵՎԱՆՔՆԵՐՆ ՈՒ ՄԻՋԻՆ ԱՐԵՎԵԼՔԻ ՆԵՐԿԱ ՉԱՐԳԱՑՈՒՄՆԵՐԻ ՏՐԱՄԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ.....8-13

Սառա Իրվինգ

ՀԵՏԱՉՈՏԵԼՈՎ «SUBLATERN». ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱՉՄԻ ՆԱԽՕՐԵԻՆ ՊԱՂԵՍՏԻՆՑԻ ԳՅՈՒՂԱԲՆԱԿ ԿԱՆԱՆՑ ԴՐՈՒԹՅԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒՄԸ.....14-26

Մարիամ Էրնայան

ԱԲԴԱԼԼԱՀ ԻԲՆ ԱԼ-ՄՈՒԿԱՖՖԱՅԻ ԷԹԻԿԱՅԻ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆԸ «ԱԼ-ԱԴԱԲ ԱԼ-ՍԱԴԻՐ» ԵՎ «ԱԼ- ԱԴԱԲ ԱԼ-ՔԱԲԻՐ» ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ.....27-34

Հայկ Քոչարյան

ՀՈՎԱՆԱՎՈՐՈՒԹՅԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԵՐԻ ԻՍԼԱՄԱԿԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԸ ԵՎ ՀԱՅԵՐԸ ՎԱՂ ՈՒՄՄԱՅՈՒՄ.....35-42

Ալիս Էրոյան

«ԱՆՍԱԲ ԱԼ-ԱՇՐԱՖ»-Ի ԽԱԲԱՐՆԵՐԻ ԲՈՎԱՆԴԱԿԱՅԻՆ ՈՒ ԿԱՌՈՒՑՎԱԾՔԱՅԻՆ ԴԱՍԱԿԱՐԳՈՒՄԸ.....43-50

Սոնա Տոնիկյան

ՕՐԳԱՆՆԵՐԻ ՏՐԱՆՍՊԼԱՆՏԱՅԻԱՅԻ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆ ԻՍԼԱՄՈՒՄ ԸՍՏ ՅՈՒՍՈՒՖ ԱԼ-ԿԱՐԱԴԱՈՒԻ ԹԵԹՎԱՆԵՐԻ.....51-56

Շուշան Կյուրեղյան

ՍԱՏԱՆԱՅԻ ԽԱԲԵՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՂՈՒՐԱՆԻ ԸՆԹԵՐՑՄԱՆ ՀԱՐՑՈՒՄ ԸՍՏ ԻԲՆ ԱԼ-ՉԱՈՒԶԻԻ «ԹԱԼԲԻՍ ԻԲԼԻՍ» ԱՇԽԱՏՈՒԹՅԱՆ.....57-63

Սիվանտե Լունդգրեն

ԱՍՈՐԱԿԱՆ ԼՈՔԲԻՆ ՓԱՐԻՉԻ ՎԵՀԱԺՈՂՈՎՈՒՄ.

ՄԻՖԵՐ ԵՎ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ.....64-69

Լիլիթ Սաֆրասայան

ԵՐԿՈՒՄ ԱՇԽԱՐՀՆԵՐԻ ՄԻՉԵՎ

ԸՆԹԵՐՑԵԼՈՎ ՊԱՐՄԻԿ ԳՐՈՂ ԳՈԼԻ ԹԱՐԱՂԻԻ

ՎՏԱՐԱՆԴԻՈՒԹՅԱՆ ՓՈՐՁԱՌՈՒԹՅՈՒՆԸ.....70-80

Նունիկ Դարբինյան

ԻՐԱՆԱԿԱՆ ՊՈՍՏ-ՍՈՂԵՌՆԻՉՄ՝ ՍԱՂՂԱԽԱՆԵՀ

ԱՐՎԵՍՏԻ ՇԱՐԺՈՒՄ.....81-89

Գոհար Իսկանդարյան

ՄԻԱՑՅԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ-ԻԻՀ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ

ԴԻՆԱՄԻԿԱՆ 1993-2016ԹԹ.....90-111

Թերեզա Անդրյան

ԳԱՂՏՆԻ, ԽՈՐՀՐԴԱՊԱՇՏԱԿԱՆ ԳԻՏԵԼԻՔԻ ԳԱՂԱՓԱՐԸ

ԵԶԴԻԱԿԱՆ ԿՐՈՆԱԿԱՆ ՀԻՄՆԵՐՈՒՄ.....112-121

Նշան Քեսեփեր

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԳԻԼԳԱՄԵՇԸ ԵՎ ԱՐՔԱՅԱԿԱՆ

ԻՇԽԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ Ք. Ա. ԵՐՐՈՐԴ ՀԱԶԱՐԱՄՅԱԿԻ

ՄԻՋԱԳԵՏՔՈՒՄ.....122-129

Գևորգ Սահակյան

«ՀԱՂԹԱՆԱԿՆ ՈՒՆԻ ՀԱԶԱՐ ՀԱՅՐ, ԲԱՅՑ ՊԱՐՏՈՒԹՅՈՒՆԸ

ՈՐԲ Է». Ո՛Վ Է ՄԵՂԱՎՈՐ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅՈՒՄ

ԹՈՒՐՔԵՐԻ ԱՊԱԻՆՏԵԳՐՄԱՆ ՀԱՐՑՈՒՄ.....130-140

ԳՐԱՆՈՍՈՒԹՅՈՒՆ

Ալեքսանդր Սաֆարյան, Նաիրա Պողոսյան

Սաֆրասայան Ռ., Մելքոնյան Ռ., Տեր-Սարգսյան Վ.,

Դումանյան Ա., Չաքրյան Հ., Գեղամյան Վ.,

Հովհաննիսյան Ա., Թուրքիայի Հանրապետության

պատմություն, Երևան, 2018, էջ 364.....141-144

Mariam Elmasyan¹

**IBN AL-MUQAFĀ‘A’S SYSTEM OF ETHICS ON THE BASIS OF
AL-ADĀB AL-SAGHIR AND AL-ADĀB AL-KĀBIR**

Keywords: *adab, Ibn Al- Muqafa‘a, ethical system, Al-Adab Al- Saghir, Al-Adab Al- Kabir, knowledge*

Abstract: The mid-eight century appears as an important milestone in the history of Arab-Muslim Caliphate with the radical change and development in Arab-Muslim culture. The expansion of the Caliphate borders resulted in the formation of a new military-political and socio-economic system of the Arab-Muslim caliphate under the dominant ideology of Islam. The great conquests brought to the social and cultural evolution of Arabs. Communication with the population of the conquered non-Arab and non-Muslim states and the cultural assimilation resulted in formation of a certain value system in Islam. In this process, the merging of different values had created a common system of conduct within the Muslim community. These were the pre-Islamic values and customs, Quranic teachings, behaviors of the Prophet and his companions, the Persian and Greek model of moral perfection, and various strands of culture from population of the conquered states.

Abdallah ibn Al-Muqafa‘a was the pioneer in the process of formation of new cultural values and ethical norms needed for the new multi-ethnic state. This article is an attempt to illustrate Ibn ‘Al- Muqafa‘a’s system of ethics and its role in the formation of new cultural values and ethical norms in the context of historical and socio-cultural developments in the second half of eight century in the Arab-Muslim Caliphate. Based on content and textual analysis of “Al-Adab Al- Saghir” and “Al-Adab Al- Kabir” we try to reveal the main concepts of the ethical system of Ibn Al- Muqafa‘a.

¹ Assistant Professor, Department of Arabic Studies, Yerevan State University, e-mail: mariam@ysu.am

The primary reason for the formulation of the Arab-Muslim culture was caliph Abd al-Malik's reform (685-705) concerning the Arabic language, which was proclaimed as the only official language in entire Caliphate. This fact appeared as a good impetus for the possibility of formation of the Arab-Muslim philological tradition, along with the collection and compilation of anthologies of pre-Islamic Arabic literature. With the rise of Islam, the philology had been engaged with the study of the Qur'an and its interpretation. With the proclamation of Arabic as the official language in the Caliphate, pre-Islamic poetry has also merged with the Muslim scholarship, making together the organic means of expressions within the Arab-Muslim culture that has developed in the framework of its scientific and philological tradition².

The gradual change in the cultural and political features of the caliphate, a shift from religious – based rule to a more secular, led to the fact that the form and the content of the religious texts has become irrelevant to the new trends of the Arab-Muslim culture. The newly created multi-ethnic state called for the development of new conceptual provisions that could regulate the socio-cultural relations in the caliphate. It became apparent that the existing prescriptions of Islam of the early Arab Muslim community ceased to fully meet the requirements for newly created of multiethnic state where the human factor appears principle. In this context, the emergence of *adab* obviously changed the structure and development of the spiritual and intellectual life of the Arabs alongside having a great influence on the forms and content of historical and philological works³.

At the certain stages of its development, *adab*⁴ had different interpretations. In pre-Islamic era, *adab* was considered as a set of norms of correct behavior inherited from ancestors. With the rise of Islam *adab* referred to the ethical and practical models that regulated the life of a good Muslim. One can say that while the term 'ilm in the mid- to late Umayyad

² Грюнебаум Г.Э. Становление и особенности исламской цивилизации от империи к цивилизации. Москва, 1999, стр. 340-343.

³ Khalidi T. Arabic Historical Thought in the Classical Period. Cambridge University Press, 1994, p. 83-84.

⁴ Пелла Ш. Вариации на тему адаба, в кн. Арабская средневековая культура и литература, М., 1978, стр.60-68.

period appeared to refer to religious knowledge, that is *Hadith*, *Tafsir* and *Fiqh*, the term *adab* came to imply to secular knowledge namely philology, poetry and history.

With the stratification of the syncretic social system of the Arab-Muslim society and the formation of certain social strata, *adab appeared* to respond to the challenge of foreign cultures by defining the scope of necessary knowledge and to formulate the ethical norms and standards for the ruling elite and educated layers of society.

Abdallah ibn al-Muqafa'a is one of the iconic intellectuals of the eight century, as well as one of the prominent representatives of Arabic medieval literature, the founder of *adab* literature. Ibn al-Muqaffa'a was Persian of origin, a fact which has deeply affected on his ideas, actions and his literary and political writings. Due to his position as secretary to Marwan bin Mahmud, he could observe the conspiracies and defamation, which eventually led to the fall of the Umayyad dynasty. Through his experience, he learned how the sicknesses of nation state could have a negative impact on it. One of Ibn al-Muqaffa's chief concerns in life was moral behavior and he devoted himself in pursuit of moral values and right conduct and dedicated two of his major works: "*Al-Adab al-Saghir*" and "*Al-Adab al-Kabir*" to this subject. In these books, Ibn al-Muqaffa'a has transmitted and incorporated important elements and concepts of both Arabic and Persian cultural experiences. As the author stated in "*Al-Adab al-Saghir*": "In this book I have presented the thoughts of men, who were concerned with the soul's perfection, and they proposed the ways of performing virtuous deeds"⁵. By saying this, the author emphasizes and values the knowledge and conduct of the ancestors as merely transmitting and giving the tribute to the virtuous human experience.

Ibn al-Muqafa' begins "*Al adab al- Saghir*" with the following words: "Each human being (*makhluq*) has needs (*haja*), and these needs are determined by the goal (*ghaya*) and the goal has its own path of implementation (*sabiyl*) and Allah has predetermined the time, goals and

⁵ ابن المقفع. الأدب الصغير والأدب الكبير. دار صادر، بيروت، بدون تاريخ. ص. 15

the path for all to happen. Human needs and goals are the blessings of the earthly and heavenly life, and the only way to understand them is the right reason (*aql sahih*) and the main criteria for the right reason is ability to choose with prudence and its purposeful implementation".⁶

This passage appears as algorithm to understand and to reveal the main conceptual values of Ibn al-Muqaffā'a's system of ethics. Hence the morality which Ibn al-Muqaffā'a offers aims to ensure the need of man in his earthly life. And the needs of a man can be fulfilled only based on human dignity and virtue, the purpose of which is to reach the salvation of the soul after the earthly life. A human being can achieve this fulfilment, only through self-consciousness and the perception of the world around him. This acquired knowledge will help him to identify the evil from the good, to choose and to act. Ibn al-Muqaffā'a emphasizes the role of *adab* in the development of the reason, as he states: "Adab trains, develops and flourishes the mind,... just as the seed cannot sprout and emerge on its soil with its flowers, so does the intellect lack the strength and the life to develop, and there is no benefit from it as long as it does not practice the *adab*, which is the basis for it, the fruit and the life"⁷. Ibn al-Muqaffā'a considers logic as the important part of the *adab*, which needs a learning.

For Ibn al-Muqaffā'a *adab* consists from two essential things: the educational process, by which reason is cultivated, and the moral character, which complements the reason. The man who practices *adab* is someone who learns good and worthy thoughts from others and is able to apply them properly and in his presence, And one should not treat him as a weak person, but should treat him as a person who has taken and preserved the words of the wise men and to follow the example of the virtuous people. And he is no longer obliged to add his knowledge to the purpose he has already achieved, so he can be considered an innovator who uses his mind to become rational person (*aqil*).

Moral behavior in interpersonal relations is in the center of Ibn al-Muqaffā'a's ethics. He suggests man to be "inquisitive and to distinguish between right and wrong", to be truthful so that one can trust what he says,

⁶ ابن المقفع. الأدب الصغير والأدب الكبير. دار صادر، بيروت، بدون تاريخ. ص. 11
⁷ ابن المقفع. الأدب الصغير والأدب الكبير. دار صادر، بيروت، بدون تاريخ. ص. 12

to fulfill his obligations to others so that he will be treated in the same manner, to be grateful so that he can deserve more, to be generous so that he will deserve to be treated well, to be merciful to the injured not to be harmed, to be friendly not to adopt the character of the devil, to do his job not to be blamed for something which he has not done, to be modest so that others will be happy for him and not envy him, to be content so that he is satisfied with what he has, not to be malevolent not to cause himself permanent damage, to be modest no to be reported in a bad light to the learned. “The educated person’s fear of being criticized by the learned is stronger than his fear of being punished by the Sultan”⁸. As a way to get rid of its own shortcomings, Ibn al-Muqaffa’ suggests the practice of self-criticism (*al qada al-zatiya*) to evaluate and control his own actions, that will help him go the right way as the rational man must (*ala al-akil*) to know his flaws and omissions in the matters of religion, morality, and behavior⁹.

The moral, philosophical, and theoretical thoughts in “Al-Adab al-Saghir” are presented as maxims and as wise words of ancestors, which Ibn al-Muqaffa’a tried to illustrate in accordance with a new socio-cultural environment.

In “Al-adab al-Kabir” Ibn al-Muqaffa’a presents the main issues, which face the newly created Arab-Muslims community and suggests the ways for their solution based on both the Sassanian experience and Islamic worldview within presenting the ideal model of Arab-Muslim society and introducing its basic layers: *ahl al-sultan* (ruling elite), *ahl al-din*, (men of religion), *ahl al-haq* (righteous men), *ahl al-iman* (*beleavers*), *ahl ‘ilm* (religious scholars), *ahl fadl* (privileged men), where the later is considered as an ideal social model, and the others were obliged to follow or achieve this standard of ideal men. There are two main components for *ahl al-fadl*: *al-mahasabat al-zatiya* (self-control) and *al-taalim al-zatiy* (self-education), which are versus *al-gharaiiz* and *al-tabai’* (instincts). Ibn al-

⁸ ابن المقفع. الأدب الصغير والأدب الكبير. دار صادر، بيروت، بدون تاريخ. ص. 39
⁹ ابن المقفع. الأدب الصغير والأدب الكبير. دار صادر، بيروت، بدون تاريخ. ص. 19

Muqaffa‘a considers a power as a great challenge for the leader, and he must have four important qualities that are the basis and support for any government: independent decision-making, aspiration, care and justice, honesty towards subordinates, who can appear as backbone for him. Man who proclaims himself imam for believers must educate himself and educate others by his behavior, which is more useful and valuable to them than just words.

In the preface of “Al- Adab al-Kabiyr”, alike in ”Adab al-Saghiyr”, Ibn al-Muqaffa‘a once more values an importance of knowledge and experience of ancestors: "One of the most important skills of our time scientist is to borrow, take on the knowledge and the experience of the ancestors, follow their path and try to fulfill our good intentions and deeds. We see that our ancestors had nothing to neglect, even the most versatile reproducer will not even find a theme they did not refer, so I write about their behavior in this book, as all this is necessary for people"¹⁰. Then he continues: "If you are studying and studying in any science, learn its basics (*‘usûl*) and its separate sections (*fusûl*) and if you can do it, it is best to choose the best. The basis of religion is the belief in virtue. Avoid haughtiness, follow what is written and if you become a faqih it is the best"¹¹.

While analyzing above mentioned, we can conclude, that Ibn al-Muqaffa‘a’s system of ethics is based on three essential interrelated concepts, which are the virtue, the knowledge and the action, where the virtue is a central one, as the main concept of the system, and the other two assure its implementation. Ibn al-Muqaffa‘a believes that people can be thought to be virtuous, which can have important implication for moral education.

These two treatises of Ibn al-Muqaffa‘a are of a great significance in shaping and developing the ethical values of the Arab-Muslim state in the eight century and encompassed both the literary form and the good conduct. By their rhetoric and functional significance, they shaped the main

¹⁰ ابن المقفع. الأدب الصغير والأدب الكبير. دار صادر، بيروت، بدون تاريخ. ص. 64
¹¹ ابن المقفع. الأدب الصغير والأدب الكبير. دار صادر، بيروت، بدون تاريخ. ص. 65

moral vectors of the new Arab-Muslim state, as well as played an essential role in the development of the *adab* literature and culture.

ԱՐԴԱԼԼԱՀ ԻԲՆ ԱԼ-ՄՈՒԿԱՖՖԱՅՅԻ ԷԹԻԿԱՅՅԻ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ «ԱԼ-ԱԴԱԲ ԱԼ- ՍԱԳԻԲ» ԵՎ «ԱԼ- ԱԴԱԲ ԱԼ-ՔԱԲԻԲ» ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀԻՄՆՆ ՎՐԱ

**Մարիամ Էլմասյան
(Ամփոփում)**

Ութերորդ դարի կեսն արաբամուսուլմանական մշակույթի պատմության կարևորագույն փուլերից է, որը պայմանավորված է մշակույթի զարգացման մեջ այդ շրջանում տեղի ունեցող բեկումնային փոփոխություններով: Խալիֆայության սահմանների ընդլայնումը հանգեցրեց նոր ռազմաքաղաքական և սոցիալ-տնտեսական համակարգի ձևավորմանը և մեծապես նպաստեց արաբների հասարակական և մշակութային կյանքի զարգացմանը: Նվաճված ժողովուրդների հետ մշակութային ասիմիլյացիայի արդյունքում տեղի ունեցավ իսլամի արժեհամակարգի կայացումը. ստեղծվեց մուսուլմանական համայնքի համար համընդհանուր մի համակարգ, որն իր մեջ ներառեց իսլամիֆայության սահմաններում ակտուալ նշանակություն ունեցող գիտելիքն ու արժեքային համակարգերը՝ նախաիսլամական արժեքներն ու սովորույթները, Ղուրանի դրույթները, Մուհամմադ մարգարեի և նրա զինակիցների վարքային օրինակները, բարոյական ինքնակատարելագործման իրանական և հունական մոդելները, նվաճված ժողովուրդների բարոյատեթիկական նորմերը:

Աբդալլահ իբն ալ-Մուկաֆֆան առաջինն էր, ով իր մեծ ներդրումն ունեցավ նորաստեղծ բազմամշակութային պետության համար անհրաժեշտ նոր արժեքների և բարոյական նորմերի ձևավորման գործում: Հոգվածում փորձ է արվում վերլուծել Իբն ալ-Մուկաֆֆայի էթիկայի համակարգը նոր մշակութային արժեքների և բարոյական նորմերի ձևավորման գործընթացում՝ ութերորդ դարի երկրորդ կեսին

արարական խալիֆայությունում տեղի ունեցող պատմական, հասարակական և մշակութային զարգացումների համատեքստում: «Ալ-Ադաբ ալ-Զաքիյր» և «Ալ- Ադաբ ալ-Մադիյր» ստեղծագործությունների տեքստային վերլուծությամբ փորձ է արվում դուրս բերել Իբն ալ-Մուկաֆայի էթիկայի համակարգի հիմնական հասկացությունները: